

PRETEXTE ANTONPANNEȘTI LA MARIN PEDA: O ADUNARE LINIȘTITĂ

DE

STELIAN DUMISTRĂCEL

0.1. „Povestea” porților lui Nastratin Hogeă, cunoscută Moromeților și familiilor casei, al cărei început îl recită cel mai mic dintre copii la cererea lui Cocosilă, ni-l arată pe Niculae — Marin Peda copil drept cunoscător al versurilor lui Anton Pann. De altfel chiar pasajul la care ne referim al romanului evocă o „înscenare” antonpannească, intrucît îi oferă lui Ilie Moromete prilejul să facă o aluzie la prezența în jurul *porții celei noi*, la care lucrase cu Paraschiv, a mai multor gură-cască din vecini, deveniți inoportuni. Scriitorul nu invocă niciodată cărțile lui Pann, dar se poate constata că manualele școlare ale timpului cuprindeau numeroase *lecturi* de acest gen. Însuși Peda citează din memorie : „Într-o zi Nastratin Hogeă lemne de foc neavînd” (*Moromeții* I, partea a II-a, capitolul X), în timp ce la Pann versul în cauză este „Nastratin Hogeă-ntr-o iarnă lemne de foc neavînd”¹, iar, pe de altă parte, conținutul „poveștii”, motivul supărării hogii, este redat numai aproximativ.

Peste ani, Marin Peda se va referi la Anton Pann în *Delirul*, înfățișînd masa de la nunta lui Achim : „Ținerii mirese îi trosneau fălcile ca și la ceilalți, iar Achim ai fi zis că în curînd un os i se va opri în gît și va da ortul popii la nunta lui, *ca în povestea cuture de Anton Pann...*” (partea a IV-a, cap. XV). S-ar părea că la mijloc se află o confuzie, autorul avînd în vedere o anecdotă cunoscută din alt izvor, căci în textele din volumul citat, exhaustiv ca profil, nu întîlnim o atare întîmplare nici ca aluzie, nici pusă în scenă („băsmele arabe” și „Șeherezada” sînt însă invocate în alt roman).

0.2. Aceste trimiteri au, fără îndoială, valoarea unei mărturii asupra faptului că lumea lui Pann stăruie printre *modelele anecdotice* ale scriitorului, printre ai cărui prieteni se vor afla admiratori entuziaști și emuli rafinați ai „finului Pepelei” : Miron Radu Paraschivescu, Geo Dumitrescu și Paul Georgescu. Evocînd plimbările cu primul prin București, Marin Peda scrie : „Odată am stat cîteva ore și am contemplat bustul lui Anton Pann, într-o mică piațetă (...) Îi plăcea Anton Pann și nu se mai dezlipea de lingă epitalul poetului, scris de el însuși, pe care îl recitea cu hohote de admirație și pe care mai tîrziu avea să-l imite”². Poate că acestor contacte să li se datoreze, în anii premergători apariției *Întîlnirii din Pămînturi*, lecturi din Anton Pann, care i-au putut pune într-o lumină nouă semnificațiile scenelor numai caraghioase

¹ Cităm după vol. *Opere complete (Povestea vorbit. O sezătoare la fară. Nastratin Hogeă. Înteleptul Arghîr. Osebite anecdote)*, București, „Minerva”, 1909, p. 342.

² *Viața ca o pradă*, ediția a II-a, Bănești, „Cartea Românească”, 1979, p. 316.

din versurile memorate în copilărie, oferindu-i prilejul unei reevaluări a vorbelor cu tîle și a parimiilor din *Povestea vorbii* sau din *O șezătoare la țară*. La aceeași perioadă se raportează o amintire a lui Al. Cerna-Rădulescu : Marin Preda s-a întîlnit, în 1942, „pentru întîia oară cu lumea presei și a tiparului“ făcînd, citeva săptămîni, corecturi la „un «săptămînal de șarjă, teatru și umor» intitulat *Nastratin*“³, amănunt menționat în treacăt și de Preda : „Era o revistă de humor“⁴. Această întîlnire cu eroul lui Pann rămîne doar simbolică, întrucît „*Nastratin*“, „mare săptămînal de șarjă și umor“, în afara preocupărilor teatrale la ordinea zilei (multe de culise), în ceea ce privește literatura, publica o rubrică permanentă *Antologia umorului*, cu traduceri din Mark Twain, Avercenko etc. ; G. Ranetti semnează frecvent și se poate reține faptul că revista cultiva spiritul și literatura lui Caragiale.

0.3. Dacă paralelisme (în nici un caz nu numai întîmplătoare) pe care le aducem în discuție în cele ce urmează se pot susține, absența unei referiri directe a scriitorului la cărțile lui Anton Pann pare să fie mai puțin rodul unei întîmplări, cît, mai degrabă, o „provocare“ subtilă aruncată posterității ; exegeții au în vedere, adesea, surprizele pe care opera lui Marin Preda le poate oferi. Iar aceasta ar fi, desigur, una din cele în care spiritul lui Anton Pann n-a fost cu nimic trădat de umorul și fina maliție a creatorului lui Ilie Moromete.

1.1. Originalitatea tipului de țaran prezentat în *O adunare liniștită* a fost în repetate rînduri subliniată, ca anunțînd „spiritul socratic“, „încercarea de sustragere de sub fatalitatea determinărilor elementare“, „interesul proaspăt pentru cuvinte, pentru înțelesul lor potrivit unei anume structuri“, ca expresie a meditației scriitorului „asupra actului literar“⁵. Această viziune este rezultatul dezbătutei *atitudinii polemice*, asupra căreia scriitorul a lăsat mărturie semnificative. Într-o scrisoare din 1948 către Eugen Jebeleanu, anunțînd „un roman din viața oamenilor de la cîmpie“, Marin Preda își vedea eroii, „spre deosebire de literatura dominantă de pînă acum“, ca „despuiți de un specific *superficial*“, de care se detașează printr-o suită de negații : „nu planează asupra lor o uriașă pasăre neagră, un destin implacabil (Cezar Petrescu)“ ; „nu sînt stăpîniți de glasuri mistice... (Rebreanu)“ ; „nu sînt doborîți de fantomatica întrebărilor și problemelor insolubile“ ; „nu sînt «simpli» și nici «telurici» etc., etc., — și nici poetici și nici «hîtri», nu proști“⁶. Opțiunea din perioada debutului (exprimată artistic în volumul *Întîlnirea din Pămînturi*) este readusă în discuție și subliniată în 1974 ; voind, încă de la început, să renunțe la povestire în favoarea „romanului de tip Rebreanu“, Preda vedea în acest scriitor „un precursor ilustru, dar nu un idol“, rămas „întipărit în memorie printr-un sentiment de *neaderență*. Nu așa arată țaranul român cum l-a descris el, îmi ziceam. Nici țărancă română“⁷.

³ *Conștiința unei generații*, în vol. *Timpul n-a mai avut răbdare. Marin Preda*, București, „Cartea Românească“, 1981, p. 161—162, 166 (în continuare : *Timpul...*).

⁴ *Viața ca o pradă*, p. 264.

⁵ Lucian Raicu, *Întîlnirea din Pămînturi*, în vol. *Marin Preda*, argument și antologie de M. Ungheanu, București, „Eminescu“, 1976, p. 54.

⁶ Eugen Jebeleanu, *Marin Preda*, în vol. *Timpul...*, p. 420—421.

⁷ Dintr-un interviu luat de Sinziana Pop ; cf. *Marea călătorie*, în vol. *Timpul...*, p. 529 ; v. și Ion Bălu, *Neaderență și atitudine polemică*, în vol. *Marin Preda*, București, „Albatros“, 1976, p. 43 ș.u.

1.2. Cum arată țaranul Preda știa în primul rînd de acasă (vezi paginile edificatoare, din *Viața ca o pradă*, asupra copilăriei), iar pentru alt nivel, de generalizare, poate fi invocată și literatura populară (*cunoașterea prin literatură*, prin cea cultă însă, fiind invocată de el însuși, după cum am văzut). Date fiind obiectivele de interes ale scriitorului (psihologie, etică, relații în cadrul grupului social sau în diverse alte medii) și referirea directă la Anton Pann, literatura aforistică și povestirile acestuia pot fi luate în considerație, în principiu, drept un izvor antologic deosebit de convenabil ca valoare documentară și pentru confruntarea cu propriile impresii. Aceasta intrucît *Povestea vorbii* și *O șezătoare la țară*, în afara faptului că înmănunchează o suită impresionantă de întâmplări și de tipuri sau caractere, promovează o altă imagine despre oamenii simpli (viața de la țară ocupînd, cum se știe, un loc important la Pann), ce se bazează, după cum a arătat Tudor Vianu, pe calități printre care se află „stăpînirea de sine și prudența”, finețea, dibăcia, avînd ca formă de manifestare *umorul*⁸ și elogiază virtuți cum sînt munca, învățătura, cumpătarea și o morală a bunului simț⁹, preocupări și unghiuri de analiză ce se regăsesc, toate, la observatorul ironic și moralistul grav și sceptic care a fost, de pe o poziție sau alta, însuși Marin Preda.

1.3. Desigur, dacă ne referim la acest atotcuprinzător fișier de teme, anecdote, tipuri, stări afective, dublat, conform aprecierii lui G. Călinescu, de „o comedie a cuvintelor pure și în același timp o comedie umană integrală”¹⁰, din literatura lui Pann se pot găsi filiații pentru multe și diferite opere, ale unui mare număr de scriitori. Un grup distinct a fost desemnat de Călinescu, cei cu mentalitatea și sensibilitatea „tagmei balcanicilor” (*op. cit.*, p. 814), în care autorul *Poveștii vorbii* este precedat cronologic numai de pitarul Hristache. Pornind de aici, orice apropiere de Anton Pann este, în principiu, susceptibilă de raportarea la această „familie”.

2.1. În tinerețe Preda pare să fie măcar în treacăt preocupat de lumea simbolurilor barbiene, căci drept *motto* la povestirea *Calul apărea un vers*, și nu oarecare, din *Nastratin Hogea la Isarlık*: „Sfînt trup și hrană sie-și Hagi rupea din el» Ion Barbu”¹¹. Cititor al operei lui Călinescu¹², el face trimiteri directe la „balcanism”. Într-o discuție din *Cel mai iubit din țara pămînteni* intervine o „confuzie” între stilul lui Arghezi și Ion Barbu (ce pare să evoce înrudirea *subliniată* de G. Călinescu), profesorul-poet declarînd însă: „Idolul meu e Ion Barbu, care a descoperit în spațiul nostru poetic balcanismul”

⁸ Anton Pann, în vol. *Studii de literatură română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1965, p. 58—60.

⁹ Paul Cornea, *Anton Pann*, București, Editura pentru Literatură, 1964, p. 118—119.

¹⁰ *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefată de Al. Piru, București, „Minerva”, 1982, p. 225.

¹¹ Citat după ediția a doua a vol. *Întîlnirea din Pămînturi. Nuvele*, [București], „Cartea Românească”, [1948], p. 129, *motto* la care s-a renunțat în ediția definitivă, din 1973 (*Întîlnirea din Pămînturi. Nuvele*, București, „Eminescu”). În comentariile de față pornim de la textul ediției a doua din 1948, semnalînd, în unele cazuri, deosebirile față de ediția din 1973.

¹² În 1972, cînd Florin Mugur înregistrează confesiunile publicate în vol. *Convorbiri cu Marin Preda*, în camera de lucru a scriitorului „pe un colț al mesei se aflau, legate în piele, «Istoria literaturii române» de G. Călinescu, «Craii de Curtea-Vechi» și cîteva albume de pictură”; v. *Profesiunea de scriitor*, București, „Albatros”, 1979, p. 52. Era alt exemplar decît cel pe care Preda și-l cumpărase în 1942 cu banii cîștigați pe un șantier de lingă București și care fusese ultima vîndută („cu un preț bun”) dintre cărțile sale, de care a trebuit să se despartă în acel an, de existență precară; *Viața ca o pradă*, p. 255, 273.

(I, p. II, c. VII; cf. II, p. V, c. IV). În altă parte se vorbește de „un povestitor balcanic”, Panait Istrati (II, p. V, c. XIV). În acest context livresc, una din frazele lui G. Călinescu, caracterizându-i pe scriitorii munteni („plini de nervozitatea emoției, dar incapabili de a o ține, spulberind-o repede cu mășcări și bufonerii”; *loc. cit.*), pare a fi preluată de Victor Petrini: „...așa sîntem noi românii, chiar și ardelenii, nu suportăm multă vreme tensiunea unei discuții și o dăm pe anecdotă” (I, p. III, c. XIV). Semnalăm, pe de altă parte, o semnificativă impresie asupra înrudirii scriitorului cu I. L. Caragiale, pusă sub semnul aceleiași familii, dintr-o confesiune a lui Șt. Aug. Doinaș, căruia imaginea țaranului, cunoscută după scriitorii ardeleni și după Sadoveanu, i-a fost puternic tulburată de „apariția insolită a lui Ilie Moromete. Nu mai încercasem o asemenea impresie derutantă (și, de ce n-aș mărturisi? în primul moment, de refuz), de la cel dintîi contact cu opera lui Caragiale: morometianismul prelungea, pentru mine, balcanismul atât de greu de digerat — cît încă nu-l plasezi categoric în sfera esteticului — al lumii lui nenea Iancu”¹³.

2.2. Lăsăm însă, pentru moment, la o parte implicațiile unei asemenea categorisiri, ce ar putea găsi argumente, fără îndoială, și în comparația pe care o întreprindem (deși „pericolele” au fost în mod hotărîtor diminuate de viziunea asupra subiectului propusă de Mircea Muthu¹⁴). Dacă avem în vedere însă numai faptul că teme anecdotice din Pann au fost dezvoltate și pe ton de vodevil, iar „prudența” dialogului în vorbirea țăranilor poate fi ilustrată prin aspectele ei comice (asupra comunității de motiv și tehnică între *Cum se înțeleg țăranii* și „scene de sal morometian” a atras atenția G. Dimisianu¹⁵), specificul și ascendentul incontestabil al lui Marin Preda derivă din optica sa, din registrul grav în ultimă instanță, dominat de simțul răspunderii scriitorului față de modul în care prezintă viața și felul de a se manifesta al personajelor, ca poziție în lumea ideilor, și din vocația sa de scriitor, reprezentativ el însuși pentru complexitatea eroilor săi, reflexivi, dar căroro nu le este străină nici impulsivitatea, sociabili și comunicativi, dar pe care însingurarea nu-i sperie, cu un dezvoltat simț al umorului și o mare capacitate de a se distra pe socoteala oamenilor și a vorbelor, dar și circumspecți și pregătiți să nu ajungă ei înșiși obiectul hazului celorlalți. Or, posesori ai unor asemenea variate registre temperamentale și comportamentale găsim, fără îndoială, datorită caracterului antologic al operei sale, numai la Anton Pann. (Raportarea la Creangă impune considerarea perspectivei unui plan paralel, asupra căreia nu ne putem opri aici.)

3.1. O apropiere directă se poate stabili, dacă avem în vedere un exercițiu de compoziție, între povestirea *O adunare liniștită* (în continuare OA¹⁶) și opera de mixaj cu structura cea mai încheată a lui Anton Pann, care este *O șezătoare la țară sau Povestea (Călătoria) lui Moș Albu* (în continuare OS¹⁷). Titlul lui Marin Preda constituie el însuși o incitație în vederea analizei, de vreme ce însăși *șezătoarea* este definită de Moș Popa drept *o adunare* („Noi însă

¹³ *Marin Preda ca amintire*, în vol. *Timpul...*, p. 78.

¹⁴ În *Literatură română și spiritul sud-est european*, București, „Minerva”, 1976, passim.

¹⁵ *Marin Preda și I. L. Caragiale*, în vol. *Timpul...*, p. 313.

¹⁶ Trimiterile se fac la textul nuvelei din ediția a doua din 1948.

¹⁷ Cităm după ediția menționată în nota 1, indicație valabilă și pentru abrevierea P.V. (vezi mai jos).

în astă seară o adunare avem, /Care din cele mai rare ca să o numim putem“; OS, p. 258). Prin urmare, o „adunare“ mai rară e una la care vin mai mulți oameni, se spun povești, se cîntă și se joacă, iar cea la care stau de vorbă cîțiva vecini poate fi o adunare... liniștită. De aici și primul obiectiv al paralelei, în cadrul general al expoziției, reprezentînd un sfat (o adunare) la care se spun „povești“, element compozițional ce se întrepătrunde cu motivul general al călătoriei ca prilej de învățături, de cunoaștere a oamenilor, dar și cu cel al tovarășiei la negoț, al supărării nemotivate a prostului, din *Povestea vorbii* (în continuare PV). La Anton Pann șezătoarea constituie pretextul prezentării unei serii de povestiri, fabule, ghicitori și cîntece, dar și de întîmplări propriu-zise, din viața personajelor, după cum adunarea liniștită înfățișată de Marin Preda este elementul ce asigură unitatea a trei povestiri ale lui Pațanghel despre vecinul său Mihai Tătărășteanu: *Unul la munte*, relatarea călătoriei celor doi cu porumb de vînzare, *De Anul nou*, relatarea unei petreceri în care trăsăturile de caracter ale lui Mihai sînt completate, și *Casa lui*, o incursiune în viața aceluiași ce permite sinteza caracterologică și extragerea unei învățături, a unei generalizări de factură etică¹⁸.

3.2. Elemente secundare vin în sprijinul acestei paralele. Lui Moș Albu, ce-și povestește călătoria și prezintă personajele, îi corespunde naratorul; intră apoi în scenă vecinii lui Pațanghel și acesta din urmă, comparabil cu Moș Neagu, Moș Popa și arendașul kir Ianî, ordonatori ai discuției dar și povestitori, alături de ceilalți participanți la șezătoare, de anecdote și întîmplări, rol monopolizat la Marin Preda de Pațanghel (cu excepția lui Modan, celelalte personaje au intervenții tipice de ascultători plini de admirație). Comparabilă ca procedeu al narațiunii mai poate fi adusă în discuție și ilustrarea unei zicături printr-o snoavă. Practică obișnuită la Pann („snoavele lui nu sînt debitate decît cu intenția de a ilustra o maximă, notată de el mai înainte, sau rezultînd din ea, cu filcul ei mai adînc“; Vianu, *op. cit.*, p. 58) și în *O șezătoare la țară* (v. p. 296—300, 301—308), asemenea puneri în scenă, subtile, apar și la Marin Preda. Este vorba, de exemplu, de „dandanaua“ cu sticlile furate de la circiumar, care îi ajunge din urmă și îl „bușumcăză“ pe Mîai de-l umple de singe. Pațanghel la început nu intervine („îmi plăcea ca să-l mursice nițel pe Mîai, să-l sature de sticle“), dar cînd îi sare în ajutor, cel bătut se repede și-i „dezgărdinează“ circiumarului imobilizat o ureche, pentru ca apoi, pe drum, să se fâlească: „Nu, că de ce nu l-ai lăsat, Pațanghele, că-l aratăm eu lui...“ (OA, p. 87—89). Referirea la „După război mulți viteji se găsesc, de cei cu curaj de găină moartă“ (PV, p. 187) și „Ia-l după mine că-l omor și laudă-te gură că pumnii cură“ (p. 215) este evidentă, și la aceasta se gîndește (numai) Pațanghel, continuînd: „Matei, Anghelache, auziți, mă? Am ris cu lacrimi, știți voi?“. Dar aluzia paremiologică nu este un accident, căci motivul imediat al purtării aberante a lui Mîai este acela că mai înainte „pusese o sticlă într-o parte a gurii, iar una în ailaltă și (...) le gilgii pe amîndouă pînă la fund“, imagine de personaj antonpannesc („Își înnoată gura în vin pînă dă dintr-însul“; PV, p. 67).

3.3. Pe baza aspectelor deja trecute în revistă putem selecta cîteva repere pentru delimitarea concepției lui Marin Preda asupra literaturii despre (și cu) țărani, favorizată de ipoteticul termen de comparație Anton Pann. Intervine, mai întîi, defolclorizarea cadrului („poetic“), ambianța manifestărilor

¹⁸ La aceste subtitluri s-a renunțat în ediția din 1973.

personajelor și ale eroului povestirilor lui Pațanghel constituind-o împrejurări ale vieții cotidiene. Un rezultat al opțiunii scriitorului este, pe aceeași linie, respingerea emfazei (formula este didactic moralizatoare la Pann) ce derivă din acreditarea explicit tezistă, anterioară desfășurării acțiunii, a personajelor (și Moș Neagu este „un prea dezghețat român“, p. 255, ghicitorile lui „numai popa poate să le ghicească frumos“, p. 259 etc.) și din enunțul pus în vedetă și redundant al sentinței. Bineînțeles, și în legătură cu acest aspect, nivelul, plin de candoare, al lui Anton Pann nu putea constitui un obiect de polemică, dar el putea fi încă recunoscut în literatura „dominantă“. căci în scrisoarea către Eugen Jebeleanu, citată anterior, Marin Preda preciza că ideile viitorului său roman „nu sint *purtate în proțap* de vreunul din eroi“ (*ibid.*, p. 421), caricatura acestei tehnici nelipsind în *Povestea vorbii*: „Nu vorbi pe dintregul ca baba chioară“ (p. 18), și nici elogiul exprimării rafinate, prin sugestie: „Celuia ce înțelege înținaru-i e trimbițar, /Iar celui ce nu-nțelege, tobe, surle-s în zadar“ (p. 93).

3.4. Astfel, la Pann, Marin Preda a putut identifica diferite ipostaze ale personajelor reprezentind tipuri din lumea de la țară, a putut găsi pretexte compoziționale și o caricatură involuntară a antimodelului.

4. Că dialogul a fost *oricum* angajat ne-o dovedesc alte elemente, printre care o serie de teme, motive, întâmplări, manifestări comportamentale, ca mărturii ale existenței unor obiecte comune de amuzament la Marin Preda și Anton Pann.

4.1. Semnificativ ne apare însuși faptul că țăranii lui Preda din perioada de debut citesc cărți *de învățătură* și își judecă comportarea și semenii după precepte ce se bucură de prestigii acestora¹⁹. Ca Pațanghel de exemplu, care după primele două povestiri despre Mii își face scrupule, avînd în vedere o generalizare dintr-un asemenea izvor: „*Am citit într-o carte*, acuma de sărbători, ceva care spunea așa: *nu vorbi de rău cu cineva, despre un om care nu e de față*“ (OA, p. 110). Dacă elementele de referință aduse în discuție anterior pot fi reținute, există multe șanse ca Marin Preda să-i fi atribuit lui Pațanghel calitatea de cititor al cărților lui Pann, în care găsim asemenea sfaturi: „... e bine că omul vrodată/P-alt om să nu defaime, să-i puie vro pată“ (PV, p. 12), nu numai pentru că ar putea spune „minciuni“, ci și pentru că se pune pe sine însuși într-o lumină proastă (precauție vădită a personajului principal din *O adunare liniștită*). „Cine defaimă pe altul înaintea ta, el și pe tine o să te defaime înaintea altuia“ consemnează Pann (PV, p. 83). Iar maxima poate să-i fi venit în minte lui Pațanghel printr-o asociație de idei, căci în *Povestea vorbii* ea este urmată de anumite circumstanțe agravante: „Cine își defaimă contovărășia/Își arată însuși necuvioșia“ (p. 12). Or, în prima lui povestire, Pațanghel vorbește despre tovarășul lui de drum, ba, mai mult, *tovarăș la negoț*, temă adesea abordată la Pann, cu învățăături a căror dreptate eroul lui Marin Preda avea s-o verifice: „... tovarășia la negoț e de prisos“ (OS, p. 218).

4.2. Caracteristic este, apoi, faptul că tocmai o călătorie constituie prilejul ce i se oferă lui Pațanghel pentru a-și cunoaște mai bine vecinul. Această începuse aparent bine, însă Mii se dovedește repede neloial (nu-i spusese tovarășului să treacă cu *dublul* pe la primărie, să-i pună „o ștampilă“, cum făcuse el, și nici nu-l previne ca să evite confiscarea acestuia) iar mai apoi „își dă în petic“.

¹⁹ Asupra receptării operei lui Pann, îndreptar educativ în mediul rural, mărturii semnificative la Valeriu Anania, *Rotonda ploilor aprinși*, „Cartea Românească“, București 1983, p. 41, 45.

Pluralelor „asociative“ ale lui Pațanghel („— Ai mertic?... — Da, *avem*“; p. 91; „Stai mă, ... nu *mergem* amîndoi?“; p. 92) le răspunde luînd-o singur „pe-un drum anapoda“. Intervenind așadar inconvenientele tovarășiei la negoț, se anulează avantajele tovarășiei la călătorie („Și iarăși la orice călătorie / Nu pleca fără tovarășie“; OȘ, p. 248), dar Pațanghel știe de acum că vecinul său e unul din cei ce „lasă omul cu căpățîna [*roșii*, în ediția din 1973] înțepenită în pămînt și dă bice cailor“ (OA, p. 78).

4.2.1. În linii mari, întreaga povestire *Unul la munte* este o ilustrare prin prisma experienței lui Pațanghel a necazurilor negoțului cu tovarășie. De altfel, nevoit să-l pună la curent pe Modan, venit mai tîrziu, cu întîmplările povestite anterior, dar „în două vorbe“, eroul renunță la nume, și atunci apare chiar termenul *tovarăș*, într-o structură de „parabolă“²⁰: „... doi creștini se duc la munte să vîndă porumb (...) La barieră la Pitești, așa de geaba, unuia i se ia dublul (...) Ajung creștinii la munte (...) Acolo, ăl care era cu dublul luat, găsește cumpărător; vrea să vîndă; n-are cu ce să măsoare; cere merticul tovarășului; tovarășul nu vrea să i-l dea; se supără că nu vrea și pleacă singur“ (OA, p. 98—99; o înscenare cu *personaje tip* apare și în parabola „tăiatului de lene“, într-un pasaj din *Moromeții*²¹). Iar necazurile se datoresc „ciudățeniilor“ lui Miai, caracterizat cu prudență de narator, ce urmărește să fie creditat, dar cuvîntul definitoriu îi „scapă“ pînă la urmă: Miai e *prost*, ceea ce constatare și Anghelache, căci la întrebări primise răspunsuri ușor de comparat cu cele ale unui *nerod* din galeria lui Pann: „— Zic: «Miai, ce-ai făcut, mă?» «Ce e bă, ce, ce, ce?» «Cum, mă, ce?» ! Te întreb și eu ca ăla, cum ai dat porumbul!» Zice: «Cu dublu!» știți, ca ăla prostu’. «Bine, Miai, cu dublu-cu dublu, dar cu cît?» «N-am întrebat», zice. «Pe cine să întreb, mă Miai?...»“ (OA, p. 77). Și Anghelache întreabă *ca ăla*, construcție cu valoare de citație generală („cum se obișnuiește“), dar Miai răspunde chiar *ca ăla prostu*, iar scena tipică a unei asemenea conversații (care pentru Pann va fi fost un prilej de distracție pe seama polisemantismului cuvintelor, abil pus în lumină, model de „adekvare neadekvată, care speculează echivocul, imperfecțiunea graiului omenesc“; Vianu, *op. cit.*, p. 65), o găsim în *Povestea fetei a doua din O șezătqare la țară*. De la „unul ce se întîmplase să fie cam prost, nerod“, un negustor află *cum* se vînd „bucatele“ în sat: „Unul dă grîul or orzul și-altul dă bani pentru el“; stăruind („cum se dă?“), mai află că se ia „banița or găleata și pîn-o virfuiesc pui, / Apoi cu coada lopeții o raz și o torn în sac“. Precizînd în sfîrșit că-l interesează „cu ce preț... îl vinde?... Chila, banița, cîți lei?“ descoperă că este după „cum te învoiești cu prețul și cîți dai, atîta iei“ (p. 312).

4.2.2. Numai că pe Miai nu-l prinde bufoneria de Păcală a nerodului lui Pann („N-am întrebat“), el face figură de „prostănău prea mare“ (caracterizare a povestitoarei lui Pann), prin alte manifestări. O permanentă sursă (prefăcută) de mirare a lui Pațanghel în legătură cu tovarășul său de negoț și vecinul său este faptul că acesta *se supără* fără motiv (ca acel văcar ce „adesea, se tot minia, de care sătenii nimic nu știa“, sau „ca văcarul care s-a miniat, pe nevastă și nasul și-a tăiat“; PV, p. 168, 169)²². De fapt, Pațanghel ne

²⁰ Aprecierea îi aparține lui Nicolae Manolescu; v. *Cel din urmă țaran*, în vol. *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, „Minerva“, 1980, p. 280.

²¹ *Un motiv din „Povestea vorbită“* [în *Moromeții*], în „Cronica“, XVII, 1982, nr. 32, p. 1, 7.

²² Expresia *a se supăra ca văcarul pe sat* este analizată într-un context referențial de către Victor Petrimi; v. *Cel mai lubit dintre pămînteni*, I, p. III, c. IV.

descrie un prost complexat de propria-i meschinărie : „Adică, eu Pațanghel, îți cer ție, tu Miai, să-mi dai merticul tău și tu să te superi că nu vrei!“ (OA, p. 78). Atitudinea stăruind, Miai se dovedește și rău, *al dracului*, unul ce-și face rău singur : deși nu știe să taie un porc, ține la supărare, nu-l cheamă, ca de obicei, pe cel care-l ajută (tot ca văcarul, care „s-a miniat rău pe sat / Și trei zile n-a mâncat. Și, *le-a făcut-o pe piele*“; PV, p. 169) și-i poartă pică, căci nu-i răspunde, „ca omu“, la salut : „Acuma, el, Miai, al dracului, s-a supărat pe mine că n-a vrut să mă cheme ? Cum vine asta, Anghelache ?“ (OA, p. 108). În cumulusul de întâmplări edificatoare și chiar în repetarea raționamentului (nu a sentinței !) se regăsește ceva din tehnica lui Anton Pann, care-și aduce cititorii în situația de a-i memora versurile.

4.2.3. Intrat în casa socrului, Miai e lacom și de aici grave neînțelegeri, iar Pațanghel, asemenea cutărui bătrîn dintr-o povestire a lui Pann (OȘ, p. 317), aude certurile veșnice din casa vecinilor (OA, p. 117) ; pînă la urmă ginerele se gospodărește („... bătrînul a murit și s-a trezit în cîțiva ani gospodar în sat la noi“ ; *id.*, p. 123), după rețeta unui „nevoiaș“ din *Povestea vorbii* : „De-ar muri socru / Ca să-i apuc locu“ (p. 56) și își sporește averea „pe socoteala slăbiciunii „prostului ăluia“ de Ilie Brutaru, care i-a vîndut via pe cinci mahmudele „ca să poată petrece la București“ (OA, p. 124–125 ; în ultima ediție mai clar : „ca să poată petrece cu servitoarea popii“), vorba lui Pann : „Vinde via și cumpără stafide“ (PV, p. 117).

4.3. Raționamentul lui Pațanghel realizează, prin contrast, portretul *înțeleptului*, care „îi învață pe ceilalți cum să judece un om“²³, însuși eroul avînd conștiința de a fi un *sfătuiitor*, ale cărui griji le trăiește (OA, p. 116), imagine păstrată și pentru ipostaza Moromete a personajului, cei care-l vizitau în anii de la sfîrșitul vieții privindu-l „ca pe-un învățător“, la care nu veneau „degeaba“ (*Morometii*, II, p. IV, c. I). Un atribut al înțeleptului este gluma (opușă supărării funciare, „posăciei“ prostului), ce marchează un registru paralel pentru *O adunare liniștită*, în lipsa căruia am putea reconstitui un monolog al lui Pațanghel de tipul celui al lui Ilie Resteu (N. Manolescu a arătat că nuvela este chiar „mai clar orientată retoric, și nu psihologic, decît *În ceață*“ ; *loc. cit.*) : E drept, formulele lui Pațanghel și ale lui Modan nu depășesc nivelul ironiei automatismelor de hărțuială între prieteni, dar această modalitate de manifestare, conform statutului personajului în contextul narațiunii, îi este refuzată lui Miai. O tentativă a acestuia este acru calificată de Pațanghel : „... ce faci Pațanghele, nu te-am mai văzut de anul trecut, o *plesnește* el [era în prima zi a anului] și rizi ! Dă-i cu rîsul“, căci Miai „îi ia vorba din gură“, vorbind el însuși „tare, ca un cocoș“ (OA, p. 102, 106), iar obișnuinții lui Pațanghel erau deprinzi cu civilizația de genul celor a căror importanță Pann nu ostenea să o sublinieze : lui Matei i se oferă un scaun, Modan „ciocănește“ la ușă (și i se răspunde „boierește“ să intre), cînd intrerupe o discuție nu uită protocolul : „țineți-vă vorba“ etc.

5. În strînsă legătură cu celelalte elemente ale narațiunii pot fi luate în considerație formule ale expunerii și mijloace expresive ce amintesc și ele de Pann.

²³ C. Stănescu, *Prezența scriitorului*, în antologia citată a lui M. Ungheanu, p. 47.

5.1. Astfel, apare enunțul ritmat (și cu rimă), care este rezumatul cu intenție de fabulă al primei povestiri: „Păi voi vă dați seama *ce înseamnă să pleci la drum așa, și pe urmă unul ia-o la vadulăt cu nasu-n sus și arde-i la bice cailor, altul ia-o la ballă, fără merlic, fără nimic!...*” (OA, p. 76: rima *merlic*—*nimic* se întâlnește frecvent la Pann vezi în *vol. cit.*, p. 93, 210, 348). Formula expresivă sugerează monotonia drumului: „Eu, Măi în sus, Măi în jos, el, Pațanghele în sus, Pațanghele în jos, ba c-o fi giscă, ba c-o fi rață... cînd el la căruța mea, cînd eu la a lui...” (OA, p. 81).

5.2. Limitate de „măsura” pe care scriitorul o observă permanent, personajele recurg la sentințe și la expresii idiomatice. Tot după o carte, Modan-Cocoșilă parafrazează o maximă ce arată cum poate fi „luminată” o istorie încurcată ca aceea povestită de Pațanghel, pentru a vedea dacă nu cumva acesta *trage spuza pe turla lui* (OA, p. 110, 111), formulare la care Pațanghel se dovedește sensibil (p. 123). Pentru scriitorul ce-și dorea „prieteni necrutători” care să-și ridă de el dacă ar „deveni un moralist sîcîitor”²⁴, unele dintre aceste formule nu-și găsesc locul în dialogul său cu cititorii pe deasupra capului personajelor, astfel că în ultima ediție au fost eliminate secvențe aforistice (eventual sugestii ale acestora) care sunau prea retoric: „Noi, oamenii din sat, citeodată ajungem în sapă de lemn. Adică rău de tot”; „Dacă ai înnebunit... te legăm și te trimitem la oase, la Chitila”; „... știu că n-o credeți, pentru că nu se vede”; „... nu așa popește, cu miorlăială”; „Hai s-o înghițim, că nu e grasă” (OA, p. 96, 120, 125). Dar vorbirea personajelor va păstra nota idiomatice: *a-i rămîne de moară, a face ceafa groasă*, (prostul) *face cum îl taie capul* (p. 80, 82, 102, 93). Sînt expresii și construcții ce se găsesc și la Pann, cu frecvența ce-i caracterizează stilul.

5.3. Desigur, multe din elementele comune ale formei, dat fiind mediul comun înfățișat²⁵, trebuie considerate simple coincidențe (o comparație cu alt scriitor din zona Teleormanului, Zaharia Stancu, mai ales în ceea ce privește romanul *Desculț*, ar putea aduce date interesante pentru o apreciere de ansamblu). Pe de altă parte, nu trebuie pierdut din vedere nici faptul că personajele lui Pann și ale lui Marin Preda aparțin aceleiași microzone geografice, elemente ale toponimiei fiind elocvente în acest sens.

5.3.1. Astfel, într-un text din Anton Pann se poate găsi un punct de plecare pentru explicarea misteriosului *vadulăt* dintr-un citat de mai sus (vezi 5.1.). Într-o anecdotă ce ilustrează un grup de zicători *Despre amor sau dragoste și ură*, este vorba de un „strein prost” venit de curînd în țară, de vreme ce nu știe decît „două trei românește”, și care aflînd de „una Măriuța dincolo de Vadulăt” că „este pre mult frumos” s-a și îndrăgostit de dînsa; bătrîn fiind, speră s-o și vadă numai „daca este sanătos” (PV, p. 128). Această *Măriuța* este, de fapt, numele unei localități de la est de București, pe unde umbla *tovaroșul* de negoț al victimei *quiproquo*-ului onomastic, dar localizarea ne ajută să apreciem, în linii generale, și zona în care se afla *Vadulăt*, ce se

²⁴ *Imposibila întoarcere*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, „Cartea Românească”, 1972, p. 49.

²⁵ Ovidiu Păpadima observă că în *O sezătoare la țară* Pann ajunge „să dea impresia unei realizări epice care oglindește viața satelor noastre din prima jumătate a secolului trecut, sub unele dintre aspectele și cu unele dintre personajele ei caracteristice”; vezi *Anton Pann. Cîntecele de lume și folclorul Bucureștilor. Studiu istoric-critic*, București, Editura Academiei R.S. România, 1963, p. 8.

definește ca un loc de interes pentru un negustor bucureștean de la jumătatea secolului al XIX-lea.

5.3.2. Aglutinarea *vadulat* de la Preda are aparență de entopic, cuvântul fiind opus lui *baltă*, într-o construcție cu valoare de particularizare prin elemente de referință locală a formulelor generale „unul la deal, altul la vale“, „unul în sus, altul în jos“ și, mai la obiect pentru personajele lui Preda, „unul la dracul, altul la tat-su“ (caz în care nu mai există nici obligativitatea sensurilor diametral opuse). Pentru descifrarea semnificației, putem avansa analizând al doilea context în care cuvântul se întâlnește în *O adunare liniștită*. Urmărind să-l convingă pe un cumpărător, căruia îi plăcuse porumbul lui Pațanghel (de unde pornește de fapt și supărarea, dar lucrului nu i se spune pe nume niciodată), Miei își laudă propria-i marfă, făcându-i o sfruntată concurență tovarășului său : „...uită-te la al meu ! la uită-te ce bob ! ... Că e *recollă adusă de la vadulat*, că l-am uscat eu și muierea o săptămână la soare, că pe parteailantă...” (OA, p. 91). Nu este vorba de a atrage atenția, chiar automat, asupra unei zone mai fertile din țarina sau din împrejurimile satului (de altfel acest nume de loc nu se află în inventarul, bogat, în ciuda unor afirmații contrare grăbite, al toponimelor din zona prin care se mișcă lumea Moromeților), iar un atare detaliu nici n-ar fi avut vreo semnificație într-un sat ce se afla, la munte, la o distanță apreciabilă. Invocarea unui nume într-o prezentare *de reclamă* țintește la un alt prestigiu, cel al unui târg sau cel puțin al unui loc oarecare legat de comerțul cu cereale în cazul de față. Astfel *vadulat* capătă valoarea de toponim (în ultima ediție apare chiar cu majusculă, *Vadulat*), iar dacă-l transpunem cu această semnificație în primul context, putem deduce că opoziția semnalată indică două direcții ale drumurilor „negustorilor“ de cereale din aria Siliștea—Gumești, *Balla* (și acest apelativ poate fi interpretat ca un toponim, întrucât desemnează zona Bălților Dunării), având drept centru comercial orașul Turnu Măgurele, evocată adesea și de Ilie Moromete, și *Vadulat*. Singura așezare din țară cu acest nume se află, într-adevăr, pe o veche cale de comunicație, anterioară șoselelor naționale, ce lega Craiova de București, numită *Drumul Olacului* și care, pe teritoriul județului Teleorman, trecea, prin Ciolănești, pe la sud de Siliștea—Gumești²⁶. La *Vadulat* se afla a doua stație de poștă pornind de la București (*op. cit.*, p. 701).

Este posibil ca, într-o epocă mai veche (drumul lui Moromete spre București are alt traseu, mai pe la nord, prin Tătărăști, Siliștea, iar, înainte de capitală, prin Bolintin și Ciorogirla ; v. *Delirul*, p. I, c. VIII), pentru locuitorii Teleormanului *Vadulat* să fi căpătat semnificația de „piață de cereale“ (o sintagmă „marfă de *Vadulat*“ poate fi ușor dedusă din cel de al doilea context în care apare cuvântul în OA), ca loc de târg propriu-zis sau ca punct în care producătorilor în drum spre oraș le ieșeau în cale, la popas, angroșiștii din București sau, datorită apropierii de capitală, să fi reprezentat, într-un fel, noțiunea de „intrare în oraș“ (într-o ipotetică formulare „ce mi-i *Vadulat* ce mi-i București“), atrăgând, prin contagiune, ceva din prestigiul acestuia, pentru ca numele să fie invocat într-o înșiruire de calități.

²⁶ Vezi *Marele dicționar geografic al României*, alcătuit și prelucrat ... de George Ioan Lahovari, C.I. Brătianu și Grigore G. Tocilescu, București, Stabilimentul grafic Socec, vol. V, 1902, p. 587.

5.3.3. Pentru ca la Preda și la Pann să fie vorba de aceeași localitate ar rămâne de văzut ce se afla pe la 1850 în zona din sud-estul Bucureștiului, pe atunci în afara orașului, unde astăzi întâlnim numele de stradă *Intrarea Vadul* și în ce raport se află acest nume față de satul omonim citat mai sus, din județul Ilfov (în aceeași zonă se află și *Intrarea Vadul Săpat*, pentru care v. localitatea *Vadu Săpat* din județul Prahova).

5.4. Date fiind astfel de coincidențe, renunțăm aici la analiza faptelor lingvistice, fonetisme și lexic regional, cuvinte cu sensuri figurate specifice, ce pot fi socotite mai puțin pertinente, întrucât antologul scriitor și prozatorul reprezintă, în mare, și aceeași zonă etnolingvistică. Observăm însă că, în *O adunare liniștită*, elementele de limbă vorbită concură la crearea unui fundal de coloratură discret regională, la întreținerea tensiunii comunicării prin conotația afectivă a cuvintelor (ca mijloace ale comediei vorbirii) și la schițarea unei perspective paremiologice a discursului, trăsături prin care expresia lingvistică prezintă zone de tangență cu specificul antonpannesc din *Povestea vorbii* și *O șezătoare la țară*. Acest fond are valoarea cadrului etnostilistic cel mai larg în care existența unor motive comune extrase din scene de viață cotidiană și comentariul semnificației lor etice, organizate prin elemente comparabile în ceea ce privește structura narațiunii, nu pot fi considerate simple coincidențe. Într-o viziune proprie, *șezătorea* devine o *adunare*, un sfat, în care câteva tipuri și atitudini sînt savant prezentate în diverse ipostaze, la conturarea cărora, după cum a observat Eugen Simion, participă *moralistul* și *comediograful*, ultimul tinzînd în anumite momente să-l întreacă pe primul²⁷.

6.1. Ca piesă cu cea mai „complicată” structură din volumul de debut, *O adunare liniștită* depășește formulele din celelalte narațiuni ce pot fi socotite „superioare exerciții literare, revelatoare în primul rînd pentru modificarea unei structuri artistice”²⁸. Cum artistul, preocupat de „redistribuirea rolurilor”, nu pornește doar de la propriile exerciții anterioare, existența unui „model” înseamnă prilejul pentru încercarea mîinii, combinînd motive și exersînd tehnici ale vechilor maeștri. Scrierile lui Pann joacă, în această fază, rolul pinacoteei în care distribuția tematică este ea însăși un comentariu de gust rafinat al marelui amator de artă ce a avut șansa să achiziționeze capodoperele unui gen. Pe lângă cazurile în care dialogul, direct sau indirect, cu Pann indică o „filiatie” evidentă, trimiterile la literatura acestuia au, în fond, semnificația raportării la o anumită tipologie rurală : tipare mentale, situații proverbiale, elemente ale codului comportării, paremiologie, sintetizate în aceste izvoare antologice, ce pot fi consultate, alături de altele, pentru a semnală prezența notelor unui filon etnofolcloric în perioada de debut a lui Marin Preda. Iar schițele și crochiurile ce pregătesc „marea construcție care le urmează”²⁹, aparținînd unuia dintre momentele începuturilor nu prezintă numai interes general biografic atunci cînd, confruntînd sub impulsul vocației liniile de forță ale modelelor, se relevă ele însele ca opere de artă.

²⁷ Marin Preda, în vol. *Scriitori români de azi, I* (ediția a doua revăzută și completată), București, „Cartea Românească”, 1978, p. 400.

²⁸ N. Manolescu, *op. cit.*, p. 279.

²⁹ M. Ungheanu, *Exerciții și parafraze*, în vol. *Marin Preda. Vocație și aspirație*, București, „Eminescu”, 1973, p. 123.

6.2. Încercînd o pătrundere în „laboratorul secret” al scriitorului, favorizată de opera memorialistică și escistică a acestuia, constatăm o anumită ambiguitate în ceea ce privește înseși afirmațiile autorului pe baza cărora putem aprecia locul ce trebuie să-l acordăm povestirii *O adunare liniștită* în ansamblul creației sale. Marin Preda mărturisește că după ce scrisese prima variantă a romanului *Moromeții*, într-un moment cînd evoluția sa ca scriitor îl preocupa din motive asupra cărora nu stăruim, și-a reevaluat volumul de debut, făcînd o comparație în favoarea acestuia: „Mult mai mult îmi plăceau povestirile mele din *Întîlnirea din Pămînturi*, dure, reci, necruțătoare, peste care ochiul meu trecea cu privirea micșorată și impasibilă”³⁰. Caracterizările de mai sus (*dure, reci, necruțătoare*) nu se potrivesc pentru *O adunare liniștită*, această năvelă avînd un *loc aparte* în volum prin faptul că anunță un filon principal al *Moromeților*, u m o r u l, ce însoțește celelalte puncte de asemănare (mai mult sau mai puțin de suprafață) cu viitorul roman (personaje și atmosfera relațiilor dintre acestea din episoade ce alcătuiesc unul dintre registrele de bază ale marii construcții epice). Întrucît privirea retrospectivă la care ne-am referit marchează momentul căutărilor unei noi tematici și ale unei noi poziții a naratorului față de materialul operei sale, concretizate în primul rînd în *Risipitorii* (1962), „detasarea” sa de *Moromeții* este și „abandonarea” temporară a năvelei *O adunare liniștită*. Căci, după ce noua linie fusese continuată în *Intrusul* (1968), volumul al doilea din *Moromeții* (1967) situîndu-se undeva între cele două poziții programatice, o nouă confesiune (de data aceasta strict cronologică) marchează, deductiv, înrîdirea năvelei cu primul roman, prozatorul vorbind de o *Însușire pierdută*: „...Am uitat să mai povestesc. Odinioară, în zilele în care am scris *O adunare liniștită*, credeam că voi ajunge povestitor. E o însușire pe care am pierdut-o și mă întreb dacă nu simt în mine niște regrete amare la această «amintire». Ia să vedem! Să mă gîndesc... Nu simt nici un fel de regrete!”³¹. (Evident, această apreciere urmează să fie reconsiderată numai după observarea atentă a stilului cărților ce au urmat, *Marele singuratic*, *Delirul* și *Viața ca o pradă*, ultima trezînd, sub acest raport, cele mai justificate îndoieli.)

6.3. După însăși mărturisirea scriitorului, schița *Salcîmul* (neinclusă în volumul de debut) a constituit motivul generator *pe plan emotiv* al romanului *Moromeții*³². Dar *O adunare liniștită* trebuie considerată urmărind „prelungirile” și dezvoltările de teme și motive și mai ales analizînd poziția naratorului (implicit a personajelor purtătoare de cuvînt ale acestuia) și „tehnica” sa în romanele care au urmat, în special în *Moromeții*: tendința dezbaterii etice (vezi observația lui M. Ungheanu, după care acest roman „este o carte moralizatoare, evident, într-un plan superior, dar o carte cu un «sens la urmă»”; *op. cit.*, p. 149), vocația înscenării ce fructifică umorul, o *forma mentis* generală a personajelor exprimată prin perspectiva paremiologică și culoarea idiomatice a vorbirii³³, trăsături prin care acestea se întîlnesc

³⁰ *Viața ca o pradă*, p. 365.

³¹ *Imposibila întoarcere*, p. 218.

³² *Viața ca o pradă*, p. 359—361.

³³ *Moromeții: momentul psihologic al partiniei și statutul personajelor*, în vol. *Profesorul Gabriel Istrate la 70 de ani*, Iași, Centrul de multiplicare al Universității „Al. I. Cuza”, 1984, p. 151 s.u.

cu scriitorul însuși. O confruntare, adesea prin detașare ironică, cu lumea întâmplărilor, a „pățaniilor” și a tipologiei umane din scrierile lui Pann se poate constata în numeroase scene din *Moromeții* I, împrejurările anecdotice ale părimiei fiind cele care provoacă comedia cuvintelor; sentințele sintetizează reflecțiile unor personaje din acest roman, dar și din *Risipitorii*, *Intrusul*, *Marele singuratic* și *Cel mai iubit dintre pământeni*. Aceste aspecte își găsesc locul lor într-o necesară încercare de ansamblu asupra expresiei spiritualității populare la Marin Preda. Urmărind, în *Moromeții*, ambianța cotidiană și etica lumii satului și, mai apoi, confruntarea ei cu noi realități, scriitorul extrage treptat semnificații grave, legate de formele de manifestare și structurile sociale caracteristice personajelor aparținând acestei lumi. Simbolul și parabola urmăresc „adunarea”, vorba și gluma, relațiile dintre părinți și copii, judecata lumii, noi ipostaze ale înțeleptului și prostului. Conferind acestor aspecte valențe ale problematiei existențiale, proza lui Preda se îndepărtează deopotrivă de modelul și antimodelul în materie de literatură cu și despre țărani.

7. Trăsăturile artei și ale expresiei lingvistice aparținând familiei scriitorilor „balcanici” identificabile la Marin Preda trebuie considerate prin abordarea temelor în conformitate cu viziunea și temperamentul „ruralilor” (după cunoscuta clasificare, discutabilă poate și discutată în amănunte, dar greu de ocolit, a lui G. Călinescu): tipul de inteligență și de sensibilitate al primilor, manifestate în creația pe teme ce făcuseră apanajul „pătimașilor ideologi” rurali, a determinat o mutație, pe fondul unei înfrigorate și profunde clarificări cu explozii și reinnoite acumulări polemice în legătură cu destinul unei clase. „Sunetul unic” al artei scriitorului poate fi perceput și originalitatea operei lui Marin Preda poate fi (și trebuie) cercetată, din acest punct de vedere, și ca o sinteză ale cărei elemente, subliniate sau numai schițate, nu au fost, după cât se poate constata, niciodată confruntate.

PRÉ-TEXTES D'ANTON PANN DANS *O ADUNARE LINIȘTITĂ* DE MARIN PEDA

RÉSUMÉ

Le début de Marin Preda, avec le volum de récits *Întâlnirea din Pământuri* (1948), et sa consécration comme écrivain par le roman *Moromeții* (1955) se trouve sous le signe de l'attitude polémique à l'égard de la littérature traditionnelle roumaine évoquant le monde du village. Provenant d'une famille de paysans, donc connaissant de bonne source ce milieu, l'écrivain refusera les images unilatérales, les hypostases „romantiques” sous lesquelles le paysan est entré dans la littérature. Pour Preda celui-ci n'est ni un être fruste, un „tellurien”, ni un type cocasse, un „badin” prêt à jouer de bons tours et ayant toujours le mot pour rire (il le trouve chaque fois dans la parémiologie populaire), quelles que soient les circonstances de la vie.

L'image de synthèse que Marin Preda nous offre résulte donc de sa propre expérience et aussi de la confrontation de ces deux hypostases, ses personnages mettant en lumière, parallèlement et parfois successivement, des traits divers : maîtrise de soi, circonspection, finesse du comportement, du jugement et de l'expression, humor, mais aussi convoitise, grossièreté, morosité, sottise ou entêtement. Une typologie si riche est à trouver seulement dans le folklore : contes, anecdotes, vers satiriques, proverbes et adages, visant, tous, un „enseignement”. Elle est aussi présente dans des structures narratives en vers : les paraboles et les „saynètes” comiques d'Anton Pann dont les anthologies *sui-generis* ont eu une grande circulation même dans le milieu rural (à une époque plus récente surtout grâce à l'école).

Sans prendre en considération les possibles filiations, la critique littéraire a néanmoins remarqué que dans *O adunare liniștită* (appartenant au volume de début) le prosateur se révèle un *moraliste* et en même temps un „comediographe” (scénariste de comédies) qui, parfois, recourt

à la parabole. En parlant de deux références que Marin Preda fait à Pann (dans les romans *Moromeții* et *Delirul*) et du fait que dans cette nouvelle on peut déceler quelques thèmes anecdotiques de la littérature d'Anton Pann ainsi que des allusions des personnages aux fameuses répliques qu'on trouve dans les paraboles versifiées de celui-ci, l'auteur de l'étude identifie ici les éléments d'une confrontation cachée du débutant Preda avec la littérature d'Anton Pann.

O șezătoare la țară offre, avant tout, un prétexte compositionnel pour *O adunare liniștită*, nouvelle qui contient quelques thèmes de ceux qu'Anton Pann a groupés sous forme de vers moralisateurs dans son oeuvre de mixage et dans *Povestea vorbil* : le voyage comme occasion de connaître ses semblables, l'association en vue du négoce, le dépit sans raison du sot. Il faut cependant souligner que même la typologie de la littérature de Pann fait l'objet de l'annotation ironique du débutant Preda. À la formule emphatique et aux moyens stylistiques redondants d'une anthologie de la première moitié du XIX-e siècle et à la littérature traditionnelle qui s'amusaient avec des paysans plaisants, Marin Preda oppose l'art d'une subtile mise en scène, l'économie de l'expression, qui suggère plus qu'elle ne dit. La connotation affective des mots, en tant que principaux moyens de la comédie langagière, et la perspective parémiologique du discours font l'arrière plan de la nouvelle *O adunare liniștită*.

Le filon ethnostylistique de l'oeuvre de début, qui se dégage de la typologie et de la thématique rurales esquissées ici (matrices mentales, situations proverbiales, éléments du code de comportement, parémiologie) sera toujours présent dans *Moromeții* et dans d'autres romans de Preda. De cet ensemble de faits, des éléments de la forme, l'écrivain extrait, au fur et à mesure, de graves significations qui, visant les relations à l'intérieur des groupes sociaux, les hypotèses modernes d'une typologie humaine ou bien la pragmatique du discours, recouvrent en fait la problématique existentielle.

Dans cette perspective, Preda réussit une synthèse entre la typologie des personnages, les thèmes spécifiques aux romans de ceux qui, selon G. Călinescu, sont des „passionnés idéologiques ruraux” (Rebreanu p. ex.) et l'art des écrivains que le même Călinescu appelle „des balcaniques” et dont le trait caractéristique est le raffinement de l'expression (Caragiale p. ex.). Cette synthèse explique „le son unique” de l'oeuvre de Marin Preda dans la littérature roumaine.